

Az iskolán kívüli angol nyelvű tevékenységek összefüggése a nyelvtudással és a nyelvtanulási motivációval

Tanulmányunkban azt járjuk körbe, hogy a diákok mindennapi angol nyelvű tevékenységei milyen kapcsolatban állnak az iskolában mérhető nyelvtudásukkal és a nyelv iránti motivációjukkal. Az angol nyelvű internetes oldalak, számítógépes játékok, zenék és filmek hatását vizsgáljuk, mert úgy gondoljuk, hogy ezek részei a diákok életének. Feltételezzük, ha a kedvelt hétköznapi tevékenységeket bevonjuk a nyelvtanításba, akkor a diákok még közelebb kerülhetnek az angol nyelvhez, illetve az angol nyelv beszélőinek kultúrájához, és a pozitív attitűdök révén sikeresebb nyelvtanulókká is válhatnak.

Empirikus kutatásunkban feltártuk a tizenegyedik évfolyamos gimnazisták iskolán kívüli nyelvhasználati szokásait és azok összefüggését a nyelvtudásukkal és nyelvtanulási motivációjukkal.

Tanulmányunkban az empirikus kutatás főbb eredményeit foglaljuk össze.

Elméleti háttér

Az oktatásban a rendszerváltás után fokozatosan átrendeződtek az idegen nyelvi preferenciák, az orosz nyelvet elsősorban a német és angol nyelv tanítása váltotta fel. Sokáig mindkét nyelv igen népszerű volt a tanulók körében, azonban az angol nyelv dominanciája mára egyértelművé vált. Az informatika, az utazás, az üzleti élet nyelve az angol, ami jelentősen hozzájárult fokozatos térnyeréséhez a német nyelvvel szemben. A diákok körében a külföldi tanulás és munkavállalás lehetősége további motiváló tényezőként hathat a nyelvtanulásra. Az Európai Unióhoz történt csatlakozásunk szintén erősítette a használható nyelvtudás jelentőségét.

A nyelvtanulási motivációra és kutatásának fontosságára hívja fel a figyelmet az a helyzetfelmérés, mely az Országos Közoktatási Intézetben készült a Kerettanterv 2001-es bevezetésének időpontjában, majd később, annak hatásáról (Nikolov és Vigh, 2012). Munkájukban Petneki tanulmányának eredményeit idézve beszámolnak az élő idegen nyelvek oktatásával kapcsolatos nehézségekről. Az OKI felmérésének keretében általános és középiskolai tanárokat kérdeztek meg arról, hogy mi számukra a három legkomolyabb nehézség a nyelvtanításban. Mindkét iskolatípusban ugyanazokat a problémákat jelölték meg az első három helyen: a kevés időt (31 százalék, 37 százalék), a tanulók érdektelenségét, a motiváció hiányát (14 százalék, 25 százalék) és a magas létszámot (12 százalék, 15 százalék). A pedagógusok véleménye szerint tehát az időtényező mellett a legfontosabb szerepe a nyelvtanulási motivációnak van. Gyakorlati szempontból is ért-

hető, hogy több hazai kutatás is igyekszik feltárni azokat a tényezőket, amelyek szerepet játszanak a diákok idegennyelv-tanulási motivációjában, hiszen ez fontos előrejelzője a nyelv sikeres elsajátításának (Csizér, Dörnyei és Németh, 2004; Józsa és Nikolov, 2005; Nikolov, 2003).

A nyelvtanulási motivációkutatás egyik úttörőjének tartják Robert Gardnert, nevéhez fűződik az úgynevezett szociálpszichológiai korszak, mely az 1950-es évek végétől egészen a kilencvenes évekig meghatározó volt az idegen nyelvi motivációról való gondolkodásban (Dörnyei, 2009). Gardner kutatásait megelőzően az általánosan elfogadott nézet az volt, hogy a nyelvtanuláshoz leginkább intelligencia és megfelelő verbális képességek kellene, az attitűdöket és a motivációt nem tartották fontosnak (Gardner, 2001). Gardner elméletében ezzel szemben megjelenik az integratív motiváció, melyben a sikeres nyelvtanulásnál a motiváció szorosan összekapcsolódik a célnyelvet beszélő csoportok iránti pozitív attitűddel, a célnyelvet beszélőkkel való kontaktussal, valamint azzal, hogy a nyelvtanuló bizonyos mértékig azonosulni tudjon a célnyelvi közösséggel. Gardner elméletében megjelenik az instrumentális (eszköz jellegű) motiváció fogalma is, mely szerint az egyén azért tanulja az idegen nyelvet, mert például magasabb fizetést vagy jobb munkát szeretne elérni (Crookes és Schmidt, 1991; Csizér, Dörnyei és Németh, 2004).

Az idegennyelv-tanulás motivációjának vizsgálatára a kilencvenes évektől irányult fokozott figyelem a hazai kutatásokban. A kilencvenes évek közepén Magyarország egy fontos nemzetközi kutatás helyszíne volt: az 1992/1993-as tanévben végezték az első átfogó magyarországi nyelvtanulási attitűdvizsgálatot reprezentatív mintán az Ottawai Egyetem kutatói, valamint Dörnyei és munkatársai (Csizér, Dörnyei és Németh, 2004; Csizér, Dörnyei és Nyilasi, 1999). A felmérésben összesen 4765, 13–14 éves (nyolcadikos) tanuló vett részt 212 osztályból. A nagymintás vizsgálat célja annak kiderítése volt, hogy a rendszerváltás után milyen motívumok játszottak szerepet a diákok nyelvválasztásában, illetve, hogy mennyi energiát hajlandóak a nyelvtanulásra fordítani. Öt célnyelv (angol, német, francia, olasz, orosz) kedveltségét vizsgálták kérdőívés technikával. Az adatok elemzése során öt, a nyelvhez és beszélőihez köthető faktort azonosítottak:

- Integrativitás, mely az adott nyelvhez, beszélőihez és kultúrájához való viszonyulást jelenti. A faktor negatív végén azok a diákok találhatók, akik a nyelvet, beszélőit és kultúráját elutasítják, míg a pozitív végén azok, akik szeretnének azonosulni az anyanyelvi beszélőkkel.
- Instrumentalitás, mely a mindennapi életben a nyelvhasználathoz kapcsolódó jövőbeli előnyöket jelenti (például jobb állás, magasabb fizetés).
- Anyanyelvi beszélőkkel kapcsolatos attitűdök, mely az anyanyelvi beszélőkkel való találkozást, illetve a célnyelvi országba való utazás iránti vágyat jelenti.
- Kulturális érdeklődés, mely a különböző országokból származó kulturális termékek (filmek, zenék, magazinok stb.) iránti attitűdöket fejezi ki.
- Az anyanyelvi közösség vitalitása faktor azt fejezi ki, hogy a diákok mennyire tartják fontosnak és gazdagnak az adott országot.

Ezen kívül még két másik, a nyelvhez és beszélőihez nem köthető faktort is sikerült azonosítani:

- Nyelvi önbizalom, mely azt fejezi ki, hogy a diákok mennyire gondolják saját magukról, hogy könnyen el tudnak sajátítani egy idegen nyelvet.
- Milió, mely a barátok és szülők nyelvtanulási véleményét foglalja magába.

A vizsgálat eredménye azt mutatja, hogy a diákok a nyelvválasztáskor a vizsgált öt nyelv közül az angol nyelvet helyezik első helyre, ezután következik a német, a francia, az olasz és az orosz. Az angol, és ezen belül az amerikai angol, az összes azonosított faktorból az első helyen áll.

A fentebb említett kutatást Dörnyei és munkatársai kétszer ismételték meg ugyanazzal a település- és iskolamintával (*Csizér, Dörnyei és Németh, 2004; Csizér, Dörnyei és Nyilasi, 1999*), először az 1999/2000-es tanévben, 188 osztályban 3828 diákkal, melyben arra keresték a választ, hogy mennyiben változtak a nyelvtanulási attitűdök 1992 és 1999 között. A második vizsgálat 2003/2004-ben 4798 tanuló bevonásával történt. Ekkor az Európai Unióhoz való csatlakozás apropóján vizsgálták az idegennyelvi motívumokat. Mindkét esetben az első adatfelvételhez használt kérdőívet töltették ki a diákokkal.

Az eredményeik szerint az angol nyelv mindhárom felmérésben a legnépszerűbb idegen nyelv, annak ellenére, hogy a hozzá kapcsolódó motívumok erősségében – az instrumentaritást kivéve – csökkenés következett be 1993–2004 között. A vizsgált időszakban a német nyelv is megőrizte második helyét, bár szintén csökkenés figyelhető meg a kapcsolódó motívumok mindegyikében. A legkevésbé kedvelt idegen nyelv mindhárom időpontban az orosz volt.

A különböző földrajzi régiókban a nyelvek kedveltségét tekintve némi változás következett be: az angol népszerűsége Budapesten és a Duna-Tisza közén csökkent, az Észak-Dunántúlon emelkedett. A német nyelv továbbra is a Dunántúlon volt a leginkább közkedvelt, azonban az angol nyelv népszerűsége itt is megelőzte.

A vizsgálatból az is kiderült, hogy a diákok a legnagyobb erőfeszítést az angol nyelv érdekében hajlandók tenni. A német nyelv itt is második helyre került, majd a francia, olasz és orosz következett. A sorrend tehát ebből a szempontból azonos a nyelvek kedveltségi rangsorával.

Dörnyei (1994a) háromszintű modellt állított fel a nyelvtanulási motiváció általános struktúrájára. Ebben elkülöníti a nyelvi, a tanulói és a tanulási helyzet szintjeit. A legáltalánosabb szint a nyelvi szint, ahol a hangsúly azokon a motívumokon van, amelyek a nyelvtanulás különböző aspektusaihoz köthetők, mint például a célnyelv kultúrája, a célnyelv beszélői és a nyelv hasznossága. A Gardner-féle megközelítésben ez a szint úgy írható le, mint az integratív és instrumentális alrendszer. Az integratív alrendszer a tanuló idegen nyelvhez való érzelmi viszonyulásával jellemezhető, mint például a társadalmi, kulturális és etnolingvisztikai összetevők, valamint az általános érdeklődés a külföldiek és az idegen nyelvek iránt. Az instrumentális alrendszer pedig belsővé vált (internalizálódott) extrinzik motívumokból áll, melynek középpontjában a tanuló jövőre vonatkozó elképzelései vannak. A következő szint a tanulói szint, amely viszonylag állandó személyiségvonásokat foglal magába. Két fő összetevő különül el ezen a szinten: az eredményesség iránti vágy és az önbizalom. A tanulási helyzet szintjét felépítő külső és belső motívumok három csoportra oszthatók: (1) a tantárgy-specifikus összetevők a tanmenethez, a tananyaghoz, a tanulási módszerhez és a tanulási feladatokhoz köthetők; (2) a tanárra vonatkozó tényezők a tanár személyiségét, a tanítási stílust és a tanulókhöz való viszonyt foglalja magába; (3) a csoportra jellemző összetevők további elemekre bonthatók (csoportnormák, csoportkohézió, célorientáltság).

A Gardner-féle integratív-instrumentális dichotómiára épülő rendszert több empirikus kutatás is megpróbálta tágítani a kilencvenes évektől kezdve. Az egyik irányvonal az önjutalmazó (intrinrik) motiváció jelenlétét igyekszik feltárni a diákok nyelvtanulásában (*Nikolov, 2003*). Az önjutalmazó motiváció a feladatvégzés során átélt örömet jelent: maga a tevékenység az, ami motiválóan hat a tanulókra. Az önjutalmazó motiváció jelentősen befolyásolhatja a nyelvtanulás eredményességét. Azok a diákok, akik a nyelvtanulás szeretete miatt jelentkeznek nyelvi előkészítő évfolyamra, nagyobb valószínűséggel profitálnak az intenzív nyelvi képzésből, mint azok, akik más okokból, például felzárkózás céljából jelentkeznek (*Nikolov, 2007; NYEK kutatócsoport, 2005*).

A motivációkutatás másik irányvonala a motiváció időbeli változásait vizsgálja. Dörnyei és Ottó (1998) kidolgozták a nyelvtanulási motiváció folyamatmodelljét, mely szerint a motiváció nem egy statikus egység, hanem az idővel folyamatosan fejlődik és

változik. A változás mértékét befolyásolja, hogy az egyén mennyi energiát hajlandó arra fordítani, hogy elérjen egy bizonyos célt. Más-más tényezők motiválják a tanulót a cselekvés (nyelvtanulás) előtt, közben és a cselekvés befejezését követően.

Az elmúlt évtized kutatásai még ezen is túlmennek: a motivációt egyfajta dinamikus modellként jellemzik, ahol a nyelvtanulásban szerepet játszik például a tanár, a szülő és a csoport, tehát a tágabb környezet is (Nikolov, 2003). Nikolov és Józsa (2005) kutatásának eredményei szintén a Gardner-féle nyelvtanulási motiváció hiányosságára hívják fel a figyelmet, miszerint a Gardner-modellből hiányzik a visszacsatolás, a kapcsolat az elért sikerek és a motivált viselkedés között.

A motiváció alakulásában jelentős szerepe van a különböző osztálytermi folyamatoknak is, azonban ezt a területet sem igazán vizsgálták a kilencvenes évek közepéig. Ezt a hiányt először Nikolov (1995) kutatása pótolta, mely Magyarországon az eddigi egyetlen longitudinális idegennyelvi motivációkutatás volt. 6 és 14 év közötti gyermekek motivációját elemezte az angol mint idegen nyelv esetében. Arra kereste a választ, hogy miért tanulnak a gyermekek angolul, mi az, amit a legjobban szeretnek, és mi az, amit leginkább nem kedvelnek az angolórán. Továbbá, ha ők volnának a tanárok, akkor mit tennének másképp. Az eredmények azt mutatták, hogy az általános iskolás gyermekek motivációs tényezői közül a legfontosabb a tanár, a tanulási szituáció és a motiváló tevékenységek, feladatok és tananyagok. A külső motívumok (jutalmak, jegyek, dicséret) szerepét a tudás mint cél fokozatosan átveszi. Az instrumentális motívumok is megjelennek, azonban ebben az életkorban nem játszanak jelentős szerepet a nyelvtanulási motivációban. Valószínűleg azért, mert általános iskolában még nincsenek igazán tudatos célok a nyelvtanulással kapcsolatban, ezek később jelennek meg. A vizsgálatban a Gardner-féle integratív motívum jelenlétének nem találták nyomát.

Empirikus vizsgálatunk

Rövid elméleti áttekintésünk is jól mutatja, hogy a nyelvtanulási motiváció és a nyelvtudás alakulásában mennyire fontos szerepe van az osztálytermi folyamatoknak. Igen kevés empirikus adatunk van ugyanakkor arról, hogy az iskolán kívüli angol nyelvű tevékenységek hogyan befolyásolják a nyelvi motivációt és a nyelvtudást. Ezért választottuk kutatásunk céljának a diákok angol nyelvvel kapcsolatos iskolán kívüli tevékenységeinek vizsgálatát, melyben feltárjuk a tevékenységek és a nyelvtudás, valamint az idegen nyelvi motiváció közötti kapcsolatot.

Feltételezésünk szerint a diákok között jelentős különbségek vannak abban, hogy mire használják iskolán kívül az angol nyelvet, illetve abban, hogy ezekkel a tevékenységekkel mennyi időt töltenek. Hipotézisünk, hogy ezek a tevékenységek szignifikáns kapcsolatban vannak a nyelvtudással. Ugyancsak kapcsolatot feltételezünk az iskolán kívüli idegen nyelvi tevékenységek és a nyelvtanulási motiváció között.

Minta és adatfelvétel

A felmérés lebonyolítására 2012 januárjában és márciusában került sor egy fővárosi és egy kisvárosi gimnáziumban. A felmérésben az intézmények tizenegyedik évfolyamos diákjai vettek részt, mindkét intézményben 5 nyelvi csoport. A teljes minta nagysága 119 fő volt.

A mérőeszközök

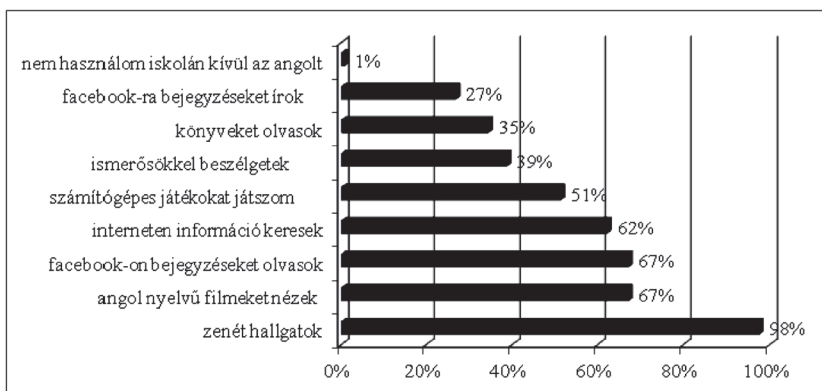
Két mérőeszközt vettünk fel a tanulókkal, egy kérdőívet és egy angol nyelvi tesztet. A kérdőív első része az angol nyelvhez kapcsolódóan gyűjt adatokat az iskolán kívüli nyelvhasználati szokásokról és nyelvtanulásról, osztályzatokról, heti óraszámról, valamint háttérváltozókról. A második rész foglalkozik azzal, hogy a tanuló mennyi időt tölt angol nyelvű tevékenységekkel: zenék hallgatásával, számítógépes játékokkal, internetes oldalakkal, illetve filmekkel. Minden esetben rákérdeztünk arra, hogy amennyiben új szavakkal, kifejezésekkel találkozik, akkor utánanéző-e a jelentésüknek. A harmadik részben az angol nyelvi motivációt vizsgáltuk ötfokú Likert-skálán értékelendő állításokkal.

Az angol nyelvi teszt összeállítása jelentette a legnehezebb feladatot, mivel az előzetes információk alapján a tanulók egy része még nem érte el a középfokú nyelvtudást (B2 szintet), míg egy részük már felsőfokú nyelvtudással (C1 szintű) rendelkezik. Az angol nyelvi mérőeszközünk három részből tevődik össze: az első rész az angol nyelvtani ismereteket méri, a második rész a nem-folyamatos szövegértési képességet, a harmadik rész pedig a folyamatos szöveg megértésének a képességet. A teszt nyelvtani része két feladattípusból tevődik össze. Az elsőben hiányzó szavakkal (például vonzat, elő-, utótag) kellett a tanulóknak kiegészíteniük a megadott szöveget. A másodikban a diákoknak négy alternatíva közül kellett a helyes nyelvtani szerkezetet tartalmazó választ megjelölniük. A nem-folyamatos szöveget tartalmazó részben a magyarországi munkanélküliség helyzetét ábrázoló grafikon és táblázat alapján kellett a kérdésekre válaszolni. A folyamatos szöveget tartalmazó szubteszt első felében összetartozó egységeket kellett párosítani, a második felében pedig igaz-hamis állításokról kellett döntenie. Az egy tanórányi teszt 40 itemet tartalmaz, a reliabilitása 0,76.

Eredmények

Iskolán kívüli nyelvhasználat

A diákok szokásaikat tekintve sokfélék, ezért feltételezhető, hogy jelentős különbség van közöttük abban, hogy iskolán kívül mire használják az angol nyelvet. Az iskolán kívüli angol nyelvhasználati szokások megoszlását az 1. ábra mutatja. A diákok az angol nyelvvel az iskolán kívül legtöbbit zenehallgatás közben találkoznak (a tanulók 98 százaléka), ezt követik az angol nyelvű filmek és a Facebook-bejegyzések (67 százalék), majd az internetes információkeresés (62 százalék). Mindössze a tanulók 1 százaléka válaszolta azt, hogy iskolán kívül nem használja az angol nyelvet. Az egyes tevékenységek gyakorisága között szignifikáns különbség van (Friedman-próba $\chi^2 = 315,432$, $p < 0,01$).

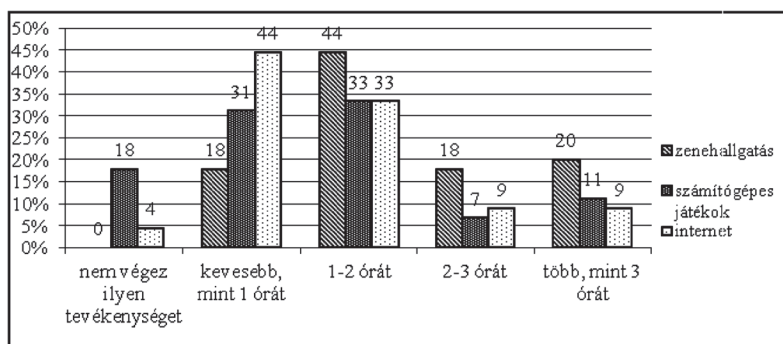

1. ábra. A tanulók iskolán kívüli angol nyelvhasználatának gyakorisága

Feltételeztük, hogy jobb azoknak a diákoknak a szövegértése, akik iskolán kívül szoktak angol nyelvű könyveket olvasni, interneten információt keresni. A hipotézis igazolásához összevont mutatót képeztünk az előbb említett tevékenységek alapján, és megnéztük, hogy van-e összefüggés e mutató és a szövegértés teszt eredménye között. A korrelációszámítás eredménye ($r=0,217$, $p<0,01$) alapján megállapítható, hogy gyenge, de szignifikáns kapcsolat van az angol nyelvű könyvolvasás, internetes információkeresés és a szövegértés között.

A különböző angol nyelvű iskolán kívüli tevékenységek és a teszteredmények közötti kapcsolatok feltárására kétmintás t-próbákat végeztünk. Az eredmények alapján megállapítható, hogy azok a tanulók, akik iskolán kívül angol nyelvű könyveket olvasnak, zenét hallgatnak, angol nyelvű filmeket néznek, ismerősökkel angolul beszélgetnek vagy interneten információt keresnek, szignifikánsan jobb eredményt értek el az angol nyelvi teszten, mint azok a társaik, akik nem végeznek ilyen tevékenységeket ($p<0,01$). Az angol nyelvi teszteredményeket ugyanakkor az angol nyelvű számítógépes játékok és a közösségi oldalak használata (bejegyzés olvasása/írása) nem befolyásolják szignifikánsan.

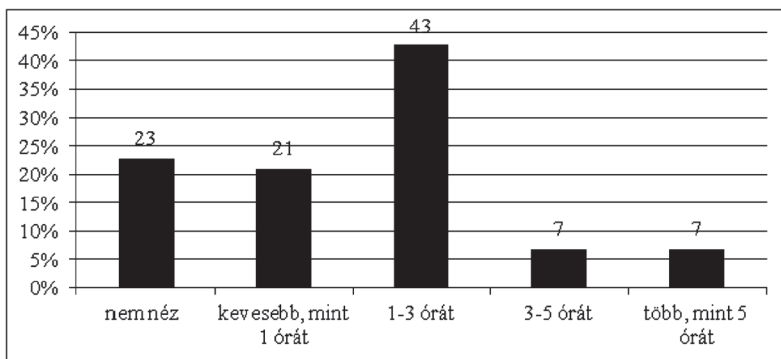
Az iskolán kívüli angol nyelvhasználati szokásokhoz kapcsolódóan megvizsgáltuk azt is, hogy a diákok naponta mennyi időt töltenek angol nyelvű zenét hallgatásával, számítógépes játékokkal, illetve angol nyelvű weboldalak internetes böngészésével (2. ábra).

2. ábra. Az iskolán kívüli angol nyelvű tevékenységekkel töltött napi idő a tanulók százalékos megoszlásában

A vizsgált tevékenységek közül legkevesebb időt számítógépes játékokkal töltenek a diákok, 18 százalékuk egyáltalán nem is játszik számítógépes játékokkal. A legtöbb időt zenehallgatásra fordítják: a tanulók közel fele legalább napi 1–2 órát hallgat angol nyelvű zenét, a napi 3 vagy annál több órát zenehallgatással foglalkozók aránya is magas, 20 százalék. Ezek a megoszlások nemenként eltérő képet mutatnak. A lányok több, mint fele egyáltalán nem játszik számítógépes játékokkal, és akik játszanak, azok harmada is csak kevesebb, mint napi 1 órát. A fiúknál csak 18 százalék nyilatkozott úgy, hogy egyáltalán nem játszik számítógépes játékokkal, és többségük, 64 százalék napi 1–3 órát játszik. A lányok legkedveltebb tevékenysége a zenehallgatás, ami azonban a fiúkra is jellemző.

A filmnézést a fentiekől eltérően heti óraszámában kérdeztük meg, mivel az átlagos angol (amerikai) filmek 1,5–2 órássak. A teljes mintán a filmnézésre fordított idő alakulását a 3. ábra mutatja.

3. ábra. Angol nyelvű filmnézéssel töltött heti óraszám a tanulók százalékos megoszlásában

A tanulók többsége 1–3 órát tölt angol nyelvű filmek megtekintésével, ami körülbelül heti egy „nagyfilmet” jelent. A filmnézéssel eltöltött idő és a teszteredmények között gyenge, de szignifikáns összefüggés van ($r=0,226$, $p=0,014$). Az angol nyelvű filmnézéssel töltött heti idő szerint három csoportot hoztunk létre: nem néz filmet; kevesebb, mint 1 órát néz filmet; 1 óránál többet néz filmet. A csoportok összehasonlítása azt mutatta, hogy szignifikáns különbség van a teszten elért eredményben azok között, akik egyáltalán nem néznek angol nyelvű filmeket és azok közt, akik több, mint 1 órát néznek filmeket (Dunnett's T3, $p=0,03$).

Az angol nyelvben egy-egy szónak többféle jelentése is lehet attól függően, hogy milyen elő- vagy utótag társul hozzá. Azt feltételeztük, hogy a tanulók nyelvi fejlődéséhez hozzájárulhat az is, ha a kedvelt tevékenységeik közben felmerülő ismeretlen szavakat/kifejezéseket lefordítják maguknak. Ennek ellenére azt az eredményt kaptuk, hogy a teszten elért eredmény és az ismeretlen szavak/kifejezések fordítása között nincs szignifikáns összefüggés, tehát nem értek el jobb eredményeket azok a diákok, akik tevékenységeik közben lefordítják az ismeretlen kifejezéseket.

1. táblázat. Az angol nyelvű tevékenységek során felmerülő idegen szavakat fordító tanulók aránya (%)

Tevékenység	Nem választott	Fordít	Nem fordít
Dalszövegek	0	76	24
Számítógépes játékok	37	48	15
Internet	8	79	13

Vizsgálatunkban megnéztük, hogy az angol nyelvű filmeket a tanulók milyen arányban nézik felirat nélkül, angol nyelvű felirattal vagy magyar nyelvű felirattal. A válaszokból kiderült, hogy legtöbben (59 százalék) magyar nyelvű felirattal nézik a filmeket, 18 százalék angol nyelvű felirattal, míg felirat nélkül mindössze a tanulók 6 százaléka. A diákok 23 százaléka egyáltalán nem néz angol nyelven filmeket. Voltak olyan tanulók is, akik két választ jelöltek meg: 7 százalék vagy felirat nélkül, vagy angol nyelvű felirattal, míg további 8 százalék angol vagy magyar nyelvű felirattal nézi az angol filmeket.

Saját tanári tapasztalatunk azt mutatja, hogy az angol olvasási képességet leginkább az angol nyelvű felirattal történő filmnézés segíti. Ezt elemzésünk is megerősítette. A varianciaanalízis eredményeit tekintve ($F=4,020$, $p<0,01$) megállapítható, hogy az angol nyelvi teszten azok a diákok értek el szignifikánsan jobb eredményeket, akik az angol nyelvű filmeket angol felirattal nézik. A leggyengébb teszteredményeket pedig azoknál a tanulóknál kaptuk, akik egyáltalán nem néznek angol nyelvű filmeket.

Az angol nyelvtanulási motívumok

Az alábbiakban az angol nyelvhez kötődő nyelvtanulási motivációt elemezzük. A kérdőív utolsó tizenkét állítása a tanulók angol nyelvi motívumaira, céljaira kérdezett rá. A kérdőív állításaira ötfokú skálán válaszoltak a tanulók. A válaszokra adott pontszámok átlagát és szórását mutatja a 2. táblázat.

A 2. táblázat alapján megállapítható, hogy a diákok elsősorban a jövőjük szempontjából szükséges célok (nyelvvizsga, munkához vagy továbbtanuláshoz szükséges) miatt tartják fontosnak az angol nyelv tanulását. Ezután következik a zenehallgatás és a zene számok megértése mint cél, az internet csak ezt követően számít. Az angol nyelv tanulásában a legkevésbé fontosnak a számítógépes játékok nyelvezetének megértését és a cserediákprogramot tartják.

A faktoranalízis alapján az állításokat négy faktorba lehet sorolni, az analízis KMO-index 0,743. Az alábbi nyelvi motívumok kerültek egy-egy faktorba:

- Napi nyelvhasználat: angol nyelvű tévéműsorok, angol nyelvű újság/könyv, dalszövegek, számítógépes játékok, közösségi oldalon való kommunikáció, információ keresése interneten.
- Külföld: kultúrák ismerete, külföldön élni, cserediák-program.
- Nyelv mint eszköz: munkához/továbbtanuláshoz, nyelvvizsga.
- Elvárások: a szülők miatt tanul nyelvet, sikereket szeretne elérni a nyelv segítségével.

2. táblázat. Az angol nyelvi célokra adott válaszok átlaga és szórása

<i>Fontosnak tartom, hogy megtanuljak angolul, mert....</i>	<i>Átlag</i>	<i>Szórás</i>
szeretnék nyelvvizsgázni.	4,49	0,96
későbbiekben munkához vagy továbbtanuláshoz szeretném használni.	4,48	0,82
szeretném érteni az angol nyelvű dalszövegeket.	4,29	0,92
szeretném megérteni az angol nyelvű információkat az interneten.	4,25	0,82
ma sikereket csak azok érnek el, akik beszélnek angolul.	3,88	1,05
szeretnék külföldön élni és dolgozni.	3,84	1,24
szeretnék közösségi oldalakon angolul kommunikálni másokkal.	3,55	1,17
szeretném megismerni más nyelven beszélő emberek életét, szokásait.	3,45	1,14
szeretem nézni az angol nyelvű tévécsatornákat.	3,09	1,30
szeretnék angol nyelvű újságokat/könyveket olvasni.	3,07	1,23
a szüleim ezt várják tőlem.	2,90	1,21
érteni szeretném az angol nyelvű számítógépes játékokat.	2,67	1,37
cserediák-programban szeretnék részt venni.	2,51	1,37

A különböző nyelvi célok olyan egyéni különbségeket jelenthetnek, amelyek hatására a nyelvi teljesítmény is különbözhet (Nikolov és Ottó, 2006). Ennek az összefüggésnek a feltárására megvizsgáltuk, hogy van-e összefüggés a teszteredmények és a nyelvtanulási motívumok között. A négy faktort összevetve a nyelvi teszt eredményeivel három esetben kaptunk szignifikáns összefüggést. A külföldi célok és a teszteredmények közötti kapcsolatot a legerősebb ($r=0,403$) a vizsgált nyelvtanulási motívumok közül. Gyenge ($r=0,271$), de szignifikáns összefüggés van a napi nyelvhasználattal kapcsolatos, valamint az „Nyelv mint eszköz” faktor ($r=0,208$) és a teszten elért eredmények között. Érdekes ugyanakkor megjegyezni, hogy bár az instrumentális (eszköz-) tényező kapta a legmagasabb átlagot akkor, amikor az angol nyelv fontosságát kérdeztük, mégis a teszteredmények alapján csak a harmadik legszorosabb összefüggés van e faktor és a teszteredmények között. Ennek az lehet az oka, hogy a legtöbb diák fontosnak tartja a nyelvtanulást mint eszközt céljai elérése érdekében, és emiatt kicsi a szórása a változónak, ezért nem magyarázza a teljesítményben megmutatkozó különbségeket. Ebből adódóan az elemzések során más motívumok erősebb befolyásoló hatást mutatnak az angol tanulására.

Regresszióanalízis segítségével megvizsgáltuk azt is, hogy a teszten elért eredményeket a létrejött faktorok (napi nyelvhasználat, eszköz, elvárások, külföld) milyen mértékben magyarázzák. A négy faktor együttesen a nyelvi teszten nyújtott teljesítmény varianciájának 20 százalékát magyarázza meg (Napi nyelvhasználat 3 százalék, Eszköz 2 százalék, Elvárások 1 százalék, Külföld 14 százalék). A négy nyelvtanulási motívum közül csak a „Külföld” bír szignifikáns ($p=0,01$) magyarázó erővel.

Eredményeink szerint a fiúk és a lányok nyelvi céljai nem különböznek jelentősen egymástól, kivéve a számítógépes játékok megértését, ami a fiúk számára sokkal fontosabb, illetve a tévéműsorok megértését, amit a lányok tartanak lényegesebbnek.

Az iskolán kívüli nyelvhasználat és az idegen nyelvi motiváció kapcsolata

Az angol nyelvi motivációt vizsgáló kérdőívtelemek összevonásával létrehoztunk egy új változót, amit elneveztünk idegen nyelvi motivációnak. A skálába kerülő 12 kérdőívtelem Cronbach- α reliabilitása 0,76, ami megfelelő megbízhatóságot jelez. Az egyes angol nyelvű iskolán kívüli tevékenységek és az idegen nyelvi motiváció közötti kapcsolatok feltárására kétmintás t-próbákat végeztünk. Az eredményeket a 3. táblázat foglalja össze.

3. táblázat. Az idegen nyelvi motiváció erőssége az angol nyelvű tevékenységek függvényében

<i>Iskolán kívüli angol nyelvű tevékenységek</i>	<i>Fő</i>	<i>Átlag</i>	<i>Szórás</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Könyveket olvas	41	3,88	0,42	3,99	0,05*	5,03	0,01**
Nem olvas könyveket	78	3,41	0,58				
Zenét hallgat	116	3,59	0,56	0,14	0,71	2,93	0,01**
Nem hallgat zenét	3	2,64	0,67				
Angol nyelvű filmeket néz	80	3,71	0,49	3,83	0,05*	3,9	0,01**
Nem néz angol nyelvű filmeket	39	3,29	0,64				
Ismerősökkel angolul kommunikál	46	3,79	0,46	3,07	0,08	3,37	0,01**
Nem kommunikál angolul	73	3,44	0,6				
Számítógépes játékokat játszik	61	3,61	0,62	1,59	0,21	0,68	0,5
Nem játszik számítógépes játékokat	58	3,54	0,54				
Interneten információt keres	74	3,69	0,52	1,26	0,26	2,89	0,01**
Nem keres interneten információt	45	3,38	0,62				
Közösségi oldalakon bejegyzéseket olvas	80	3,67	0,52	2,52	0,12	2,63	0,01**
Nem olvas bejegyzéseket közösségi oldalon	39	3,38	0,64				
Közösségi oldalakra bejegyzéseket ír	32	3,79	0,37	7,08	0,01**	3,22	<0,01**
Nem ír bejegyzéseket közösségi oldalakra	87	3,49	0,62				

Eredményeink szerint az iskolán kívüli tevékenységek összefüggnek a diákok nyelvtanulási motivációjával. Azok a tanulók, akik iskolán kívül angol nyelvű könyveket olvasnak, zenét hallgatnak, angol nyelvű filmeket néznek, ismerősökkel angolul beszélgetnek, vagy interneten információt keresnek, illetve a közösségi oldalakat használják bejegyzések olvasására/írására, szignifikánsan motiváltabbnak mondhatók azoknál a társaiknál, akik nem végeznek ilyen tevékenységeket. A vizsgált tevékenységek közül egyedül az angol nyelvű számítógépes játékok esetében nem találtunk kapcsolatot az idegen nyelvi motivációval.

Megvizsgáltuk, hogy motiváltabbak-e azok a tanulók, akik lefordítják az idegen szavakat a tevékenységek közben, azoknál a társaiknál, akik nem fordítják le. Eredményként azt kaptuk, hogy egyedül a zenehallgatás esetében erősebb a tanulók nyelvtanulási motivációja azoknál a tanulóknál, akik rendszeresen lefordítják az ismeretlen szavakat ($F=7,72$, $p<0,01$, $t=2,26$, $p<0,05$), míg a többi tevékenység esetében nem befolyásolja a fordítás a motiváltságot.

A különböző angol nyelvű tevékenységekkel eltöltött idő alapján összevont csoportok és az idegen nyelvi motiváció kapcsolatát varianciaanalízis segítségével (internetes információ olvasás esetében két csoport jött csak létre, ezért annál kétmintás t-próbával) tártuk fel. Az eredményeket a 4–5. táblázat mutatja be.

4. táblázat. A nyelvi motiváció és az angol nyelvű tevékenységekkel eltöltött idő kapcsolata

<i>Angol nyelvű tevékenységek</i>	<i>Fő</i>	<i>Átlag</i>	<i>Levene</i>	<i>p</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
nem hallgat zenét vagy kevesebb, mint egy órát naponta	19	3,27	4,15	0,01**	2,75	0,05*
1–2 órát hallgat zenét naponta	27	3,60				
2–3 órát hallgat zenét naponta	50	3,56				
több, mint 3 órát hallgat zenét naponta	23	3,77				
nem játszik számítógépes játékkal	46	3,56	3,13	0,05*	1,17	0,32
kevesebb, mint egy órát játszik naponta	39	3,48				
1-nél több órát játszik számítógépes játékkal naponta	34	3,69				
nem néz angol nyelvű filmeket	27	3,31	0,67	0,57	6,10	0,01**
kevesebb, mint 1 órát néz angol nyelvű filmeket hetente	25	3,38				
1–3 órát néz angol nyelvű filmeket hetente	51	3,71				
3 óránál többet néz angol nyelvű filmeket hetente	16	3,90				

Az eredmények azt mutatják, hogy az angol nyelvű zenehallgatás esetében a létrehozott csoportokon belül szignifikáns különbség van mind a szórások, mind az átlagok között, tehát a zenehallgatással eltöltött napi idő összefüggésben van a diákok nyelvtanulási motivációjával. Szignifikáns különbség van azok között, akik egyáltalán nem, vagy kevesebb, mint egy órában hallgatnak angol nyelvű zenét, és azok között, akik napi 3 óránál többet hallgatnak angol nyelvű zenét ($t=2,398$, $p<0,01$). A nyelvi motiváció ugyanakkor nincs kapcsolatban azzal, hogy a diákok naponta mennyi időt játszanak angol nyelvű számítógépes játékokkal.

Az internetes oldalak böngészése esetében az eredmények azt mutatják, hogy szignifikáns különbség van az angol nyelvi motivációban azok között, akik egyáltalán nem, vagy napi egy óránál kevesebbet böngésznek angol nyelvű internetes oldalakat, és azok közt, akik egy óránál többet interneteznek ($t=3,317$, $p<0,01$).

Az angol nyelvű filmnézéssel eltöltött heti idő esetében megállapítható, hogy a csoportok átlagai között szignifikáns különbségek vannak, tehát minél több időt tölt a tanuló filmnézéssel, annál motiváltabb a nyelvtanulásra. Varianciaanalízis segítségével megvizsgáltuk azt is, hogy mely csoportok átlagai térnek el jelentősen a többi csoport eredményeitől, és azt kaptuk, hogy szignifikáns különbség van motiváltságban azok között, akik nem néznek angol nyelvű filmeket, és azok közt, akik egy óránál többet néznek. Szintén szignifikáns különbség van az egy óránál kevesebbet filmező és 3 óránál többet filmet néző tanulók között.

5. táblázat. A nyelvi motiváció és a napi angol nyelvű internetes oldalak böngészésével eltöltött idő kapcsolata

<i>Napi internetezés</i>	<i>Fő</i>	<i>Átlag</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
nem internetezik vagy kevesebb, mint 1 órát naponta	68	3,44	3,37	0,07	3,32	0,01**
1 óránál többet internetezik naponta	51	3,76				

A fenti eredmények igazolják azon hipotézisünket, miszerint az iskolán kívüli angol nyelvű tevékenységekkel eltöltött idő összefüggésben van a nyelvtanulási motivációval. Összefüggést mutattunk ki a zenehallgatással eltöltött idő, az internetes információ-

keresés és az angol nyelvű filmnézés esetében. Minden bizonnyal a motiváltság és a tevékenység kölcsönösen hatnak egymásra: egyrészt a tevékenység hat a motivációra, ezzel erősítve tovább a motivációt, másrészt a motiváltabb gyerekek valószínűleg gyakrabban foglalkoznak az angol nyelvhez köthető tevékenységekkel.

Nyelvtudás, motiváció és tevékenységek

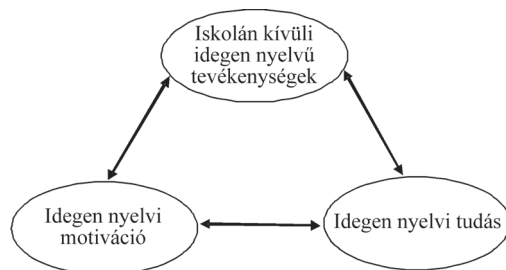
Az előzőekben megvizsgáltuk, hogy milyen kapcsolatban állnak az angol nyelvű tevékenységek a nyelvtudással és a nyelvi motivációval. Mind a nyelvtudás, mind a motiváció esetében kimutattuk, hogy összefüggnek az angol nyelvű tevékenységekkel. Vizsgálatunkban a nyelvtudás és a nyelvi motiváció között közepes, szignifikáns összefüggést találtunk ($r=0,34$, $p<0,01$). Felvetődhet a kérdés, hogy a tevékenységek a két változó közül melyikkel állnak szorosabb kapcsolatban: a motivációval vagy a nyelvtudással. Megnéztük az összefüggést a nyelvi teszten elért eredmény, a nyelvi motiváció és az iskolán kívüli angol nyelvi tevékenységek között. Az eredményekből kitűnik, hogy ezen tevékenységeknek mindkét változóval körülbelül azonos erősségű kapcsolata. Ez alól egyedül a Facebook használata a kivétel, ott csak a motiváció és a Facebook olvasása/írása között találtunk kapcsolatot, a nyelvtudással nem függ össze a Facebook angol nyelvű használata (6. táblázat).

6. táblázat. A nyelvi teszt és nyelvi motiváció korrelációja az iskolán kívüli angol nyelvű tevékenységekkel

Korrelációk	Könyv	Zene	Film	Kommunikáció	Szg. játék	Internet	Facebook olvasás	Facebook írás	Nem használ angolt
Nyelvi teszt	0,37**	0,25**	0,34**	0,29**	0,07	0,29**	0,06	0,09	-0,19*
Nyelvi motiváció	0,39**	0,26**	0,34**	0,30**	0,06	0,26**	0,24**	0,23**	-0,24**

* $p=0,05$; ** $p=0,01$

Vizsgálatunkban tehát 0,34 erősségű korrelációt kaptunk az angol nyelvi teszteredmény és a nyelvi motiváció között. Az iskolán kívüli angol nyelvű tevékenységek azonos erősségű korrelációban állnak a nyelvi teszteredményekkel és a nyelvi motivációval, a korrelációk 0,3–0,4 körüliek. Ez tehát azt jelenti, hogy a három változó (motiváltság, nyelvtudás, hétköznapi nyelvhasználat) között azonos erősségű összefüggés áll fenn. Feltételezhető, hogy a három változó együtt jár, kölcsönösen befolyásolják egymást. Egyrészt az iskolán kívüli tevékenységek és a motiváció kölcsönösen hatnak egymásra, másrészt a motiváltabb tanulók és azok, akik több időt töltenek ezen tevékenységekkel, jobb eredményeket érnek el. A jobb eredményt elérő, sikerélményt átélő tanulóknak feltételezhetően erősödik a motiváltsága, és nagyobb kedvvel használják hétköznapi tevékenységeik során is az angol nyelvet (4. ábra).

4. ábra. A nyelvtudás, a motiváció és a hétköznapi nyelvi tevékenységek összefüggésének modellje

Összegzés

Empirikus kutatásunk során tizenegyedik évfolyamos tanulók angol nyelvhez kapcsolódó iskolán kívüli tevékenységeit és az angol nyelvhez köthető nyelvi motívumait, valamint nyelvtudását vizsgáltuk meg. Megnéztük különböző iskolán kívüli tevékenységek – angol nyelvű internetes oldalak, számítógépes játékok, zenék és filmek – hatását egyrészt a tanulók angol nyelvtudására, másrészt az angol nyelvtanulási motívációjukra.

Az angol nyelvtanulási motiváció összefügg a teszttel mérhető nyelvtudással, a nyelvtanulási motiváció a teszteredmények varianciáját összesen 20 százalékbán magyarázza. Eredményeink szerint motiváltabbak a nyelvtanulásra azok a tanulók, akik iskolán kívül is valamilyen kedvelt tevékenységük kapcsán foglalkoznak az angol nyelvvel, ez alól csak a számítógépes játékok jelentenek kivételt. Megállapítottuk, hogy a hétköznapi angol nyelvű tevékenységekkel eltöltött idő és a nyelvi motiváltság összefügg egymással. A vizsgált tevékenységek (zenehallgatás, internetezés, filmnézés) esetében nagyobb fokú motiváltságot tudtunk kimutatni azon diákoknál, aki naponta (filmnézés esetén hetente) 1 óránál többet foglalkoznak ezekkel a tevékenységekkel.

Eredményeink alapján – az iskolán kívüli angol nyelvi tevékenységek közül – a tanulók legtöbbször zenehallgatás közben találkoznak az angol nyelvvel, ezt követik az angol nyelvű filmek, a facebookos bejegyzések és az internetes információkeresés.

Az angol nyelvű iskolán kívüli tevékenységek szignifikánsan kapcsolatban vannak az angol nyelvi teszteredményekkel. Igaz ez a könyvolvasás, a zenehallgatás, az angol nyelvű filmnézés, az ismerősökkel való angol kommunikáció és az internetes információkeresés esetében, azonban a számítógépes játékok és a közösségi oldalak esetében ez a hatás nem volt kimutatható. Igazoltuk, hogy a rendszeres angol nyelvű könyvolvasás és internetezés összefügg az angol nyelvi olvasási képességgel. Szignifikáns kapcsolatot találtunk a teszteredmények és az angol nyelvű filmek angol felirattal történő megnézése között.

Feltételezésünk szerint ezekben az esetekben a motiváció és a kedvelt tevékenység kölcsönösen hatással vannak egymásra: egyrészt a tevékenység erősíti a motivációt, másrészt a motiváltabb diákok valószínűleg gyakrabban foglalkoznak angol nyelvhez köthető tevékenységekkel.

Eredményeink azt mutatják, hogy a hétköznapi, kedvtelésből végzett idegen nyelvű tevékenységek, az idegen nyelvi motiváció és a nyelvtudás között azonos erősségű összefüggés áll. E három tényező kölcsönösen befolyásolja egymást. Ez alapján feltételezhető: ha a három tényező közül valamelyikben változást tudunk elérni, akkor az hatással lehet a másik kettőre is.

Kutatásunkban igyekeztünk feltárni azokat az iskolán kívüli angol nyelvi tevékenységeket, amelyek befolyásolhatják a tanulók angol nyelvtudását, és hatással vannak a diákok angol nyelvi motivációjára. Eredményeink gyakorlati hasznát abban látjuk, hogy meghatároztuk, mely tevékenységek vannak pozitív kölcsönhatásban a nyelvtudással és a motivációval. Ezzel arra is rámutattunk, hogy a tanároknak milyen tevékenységekkel érdemes bővíteniük az angoltanulás során alkalmazott feladatok körét. Olyan kedvelt tevékenységek ezek, amelyek részei a diákok mindennapjainak, és ezáltal a tanulók kevésbé érezhetik kényszernek a nyelvtanulást, így talán sikeresebb nyelvtanulókká válhatnak.

Vizsgálatunk gimnazisták tizenegyedik évfolyamára korlátozódott. Későbbi kutatásban célszerű megvizsgálni, hogy más nyelveknél, más évfolyamokon, más iskola-típusokban hogyan hatnak a nyelvtudásra és nyelvtanulási motivációra ezek a nyelvi tevékenységek.

Irodalomjegyzék

- Crookes, G. és Schmidt, R. (1991): Motivation: reopening the research agenda. *Language Learning*, **41**. 4. sz. 469–512.
- Czizér Kata, Dörnyei Zoltán és Németh Nóra (2004): A nyelvi attitűdök és az idegen-nyelvi motiváció változásai 1993 és 2004 között Magyarországon, *Magyar Pedagógia*, **104**. 4. sz. 393–408.
- Czizér Kata, Dörnyei Zoltán és Nyilasi Emese (1999): Az általános iskolások nyelvtanulási attitűdjei és nyelvválasztása Magyarországon. Az oroszról az angolig? *Magyar Pedagógia*, **99**. 2. sz. 193–204.
- Dörnyei, Z. (1994a): Motivation and motivating in the foreign language classroom. *Modern Language Journal*, **78**. 273–284.
- Dörnyei, Z. (2009): Motivation and the vision of knowing a second language. In: Beaven, B. (szerk.): *Exeter conference selections*. IATEFL 2008. 16–22.
- Dörnyei, Z. és Ottó, I. (1998): Motivation in action: A process model of L2 motivation. *Working Papers in Applied Linguistics*, **4**. 43–69.
- Gardner, R. C. (2001): Language Learning Motivation: The Student, the Teacher, and the Resercher. *Texas Papers in Foreign Language Educations*, **6**. 1. sz. 1–18.
- NYEK Kutatócsoport (2005): *Jelentés a nyelvi előkészítő évfolyamos tanulók körében a 2004/2005. tanév tavaszi félévében elvégzett felmérésről angol és német nyelvből*. http://www.om.hu/letolt/vilagnyelv/om_nyek_jelentes_2005_tavaszi.pdf.
- Józsa Krisztián és Nikolov Marianne (2005): Az angol és német nyelvi készségek fejlettségét befolyásoló tényezők. *Magyar Pedagógia*, **105**. 3. sz. 307–337.
- Nikolov Marianne (1995): Általános iskolás gyerekek motivációja az angol mint idegen nyelv tanulására. *Modern Nyelvoktatás*, **1**. 1. sz. 7–20.
- Nikolov Marianne (2003): Angolul és németül tanuló diákok nyelvtanulási attitűdje és motivációja. *Iskolakultúra*, **13**. 8. 61–73.
- Nikolov Marianne (2007): A magyarországi nyelvoktatás-fejlesztési politika: Nyelvoktatásunk a nemzetközi trendek tükrében. In: Vágó Irén (szerk.): *Fókuszban a nyelvtanulás*. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest. 43–72.
- Nikolov Marianne és Ottó István (2006): A nyelvi előkészítő évfolyam. *Iskolakultúra*, **16**. 5. sz. 49–67.
- Nikolov Marianne és Vigh Tibor (2012): Az idegen-nyelvek tanulásának eredményessége. In: Csapó Benő (szerk.): *Mérlegen a magyar iskola*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 241–288.